

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Annely Jüriöö

**EESTI EMAD KAASATUS NENDE 3- JA 4-AASTASTE LASTE TEGEVUSSE
MÄNGUSITUATSIOONIS: LONGITUUDUURING**

Uurimistöo

Juhendajad: Tiia Tulviste, *PhD*, ja Anni Tamm, *PhD*

Läbiv pealkiri: Emade kaasatus laste tegevusse mängusituatsioonis

Tartu 2025

**Eesti emade kaasatus nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis:
longituuduuring****Lühikokkuvõte**

Käesolevas uurimistöös uuriti eesti emade kaasatust nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis ning lapse vanuse ja soo mõju emade kaasatusele. Uuringusse oli kaasatud kokku kümme last, viis poissi ja viis tüdrukut. Laste ja nende emade vahelist mängu salvestati uuringu jaoks kahel korral: kui lapsed olid 3-aastased ja kui lapsed olid 4-aastased. Tulemused näitasid, et eesti emad on kõrgelt kaasatud oma laste mängulisse tegevusse, olles nii aktiivsed mängukaaslased kui ka alati rääkima lastega nende mängust. Eesti emade kaasatuses ei esinenud laste vanusest tulenevaid erinevusi. Seevastu näitasid uuringu tulemused, et eesti emade kaasatuses esinevad mõningad erinevused lähtudes laste soost: emad veetsid rohkem aega oma 3-aastaste tütardega rääkides, kuid olid aktiivsemalt kaasatud oma 3-aastaste poegade mängu; 4-aastaste laste puhul ei esinenud lapse soost tulenevaid erinevusi emade kaasatuses.

Märksõnad: mäng, ema kaasatus, lapse areng, longituuduuring

A Longitudinal Study of Estonian Mothers' Level of Engagement in their 3-4-Year-Old Children's Play Activity

Abstract

The present study examined Estonian mothers' level of engagement with their 3-4-year-old children's play activity, as well as the impact of child age and gender on maternal engagement. The study included ten children, evenly divided between boys and girls. The children were observed and recorded on two separate occasions: initially, at the age of three, and subsequently, at the age of four. The findings revealed that Estonian mothers were highly engaged in their children's play activities, being both active playmates and prone to talking to their children about their play. The results showed no variation in engagement levels among Estonian mothers based on child age. In contrast, the study suggested some differences in maternal engagement based on child gender: mothers engaged in more verbal communication with their 3-year-old daughters regarding their play activities while being more actively involved in their 3-year-old sons' play activities; the results for 4-year-olds were not statistically significant.

Keywords: play, mothers' engagement, child development, longitudinal study

Sissejuhatus

Lapsed õpivad iseennast ja oma vahetut keskkonda tundma läbi mängu (Matthews ja Rix, 2013). Mäng arendab laste motoorseid, kognitiivseid, emotsionaalseid ja sotsiaalseid oskusi, sealhulgas eneseteadlikkust, füüsilise ja sotsiaalse keskkonna mõistmist, keele- ja kõneoskusi, õppimisoskusi ning loomingulisust (Matthews ja Rix, 2013; Stuart jt, 2023). Obradović jt (2021) toovad välja, et vanemad on sageli laste esimesed õpetajad, aga ka nende esimesed mängukaaslased. Seetõttu on vanematel tähtis roll laste mängus, sest ühest küljest nad võivad mõjutada lapse arusaama, suhtumist ja käitumist mängusituatsioonides, aga teisest küljest võimaldab vanemate aktiivne kaasatus ja toetus lastel rakendada oma olemasolevaid teadmisi ja oskusi ning jätkata ümbritseva maailma avastamist ja uute võimete arendamist (Lin ja Li, 2018; Matthews ja Rix, 2013; Fung ja Ching, 2024). Kernsi ja Barthi (1995) sõnul on mäng eraldiseisev osa lapsevanema ja lapse vahelisest suhtest, eristudes selle suhte teistest aspektidest, näiteks kiindumusest. Sellest tulenevalt on käesoleva longituuduuringu keskmes emade kaasatus nende laste mängulisse tegevusse, täpsemalt eesti emade kaasatus nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis.

Lapsevanemate kaasatus

Lapsevanema kaasatust on defineeritud mitmeti. Oma uurimuses, mis hõlmas isade kaasatuse hindamist nende laste eri tegevustesse, pakkusid Lamb jt (1985) välja, et kaasatus kuulub koos kättesaadavuse (*accessibility*) ja vastutusega (*responsibility*) laiema seotuse (*involvement*) mõiste alla. Nende uurimuses tähistas kaasatus aega, mil isad veetsid aega oma lastega, näiteks nende eest hoolitsedes või harrastades ühiseid tegevusi. Aja jooksul omandas antud kaasatuse definitsioon kitsama tähenduse, tähistades pigem aega, mil isad ja nende lapsed olid hõivatud lapse arengut soodustavate tegevustega, näiteks rääkimine, lugemine ja/või mängimine (Pleck, 2010). Siinkohal on ka Pleck (2010) välja käinud omapoolse täiendatud definitsiooni nii kaasatusele kui ka seotusele. Tema sõnul hõlmab seotus kolme uut komponenti: positiivsed kaasamistegevused, soojus ja reageerivus ning kontroll. Selle määratlusega üritab Pleck (2010) justkui rõhutada, et vanema kaasatust ei saa hinnata pelgalt vanema ja lapse ühise koosveedetud aja põhjal, vaid seda tuleb vaadelda ja analüüsida ühiste tegevuste põhjal, mis võivad soodustada lapse arengut, näiteks vanema ja lapse vaheline mäng.

Cabrera jt (2004) on samuti esitanud omapoolse definitsiooni kaasatusele, mis sarnaselt Plecki (2010) positiivsetele kaasamistegevustele rõhutab vanema aktiivse osaluse tähtsusele. Nende sõnul hõlmab vanema kaasatus nelja komponenti: hoolitsemine (nt lapse abistamine söömisel), sotsialiseerimine (nt lapsega toidupoes käimine), füüsiline mäng (nt lapsega õues mürgeldamine) ja didaktika (nt lapsega laulmine). Mängu kaasamine antud definitsiooni kinnitab, et vanema aktiivse kaasatuse ja lapse mängu vahel leidub seoseid, mida tasub edasi käsitleda. Kuigi Cabrera jt (2004) kaasasid oma definitsiooni ainult füüsilise mängu, siis mitmed uuringud (Gmitrova, 2013; Marjanovič-Umek jt, 2014; Nielsen ja Christie, 2008) on näidanud ka kujutlusmängude tähtsust lapse arengule. Kui füüsiline mäng on seotud motoorsete oskuste, kognitiivsete võimete, sotsiaalsete oskuste ja füüsilise võimekuse arendamisega (Lindsey ja Mize, 2000; Pellegrini ja Smith, 1998), siis kujutlusmängud omavad positiivset mõju laste keeleliste võimetele, arutlusvõimele, sotsiaalsele pädevusele ja vaimuteooria arendamisele (Lindsey ja Mize, 2000; Stuart jt, 2023). Sellest tulenevalt võib öelda, et vanemate kaasatus on oluline uurimisvaldkond, kinnitades seeläbi käesoleva uurimuse vajalikkust.

Lapsevanemate kaasatus ja selle seos lapse arenguga

Lapse areng ja vanemate kaasatus on omavahel tihedalt seotud. Laste kognitiivses, keelelises ja sotsiaalses arengus on täheldatud märkimisväärset paranemist, kui vanemad osalevad aktiivselt laste poolt algatatud vestlustes ja tegevustes (Clarke-Stewart, 1973; Mahoney jt, 1985; Mahoney, 1988). Ühest küljest võib seda seletada lapsevanema tundlikkuse kaudu, mida on sarnaselt kaasatusele defineeritud mitmeti. Ainsworth jt (1978, viidatud Stuart jt, 2023) defineerivad tundlikkust kui vanema võimet märgata ja tõlgendada lapse käitumist ning reageerida sellele õigeaegselt ja asjakohaselt. Bigelow jt (2009) jagavad seda tähelepanekut oma tundlikkuse määratluses, ent nad rõhutavad emade võimele suhelda oma imikutega nende arengutasemele vastavalt ja kohandada seda suhtlust imikute edasist arengut soodustavaks. Lapsevanem, kes ei suuda märgata või sobilikult tõlgendada oma lapse märguandeid, ei suuda tõhusalt toetada last ega tema tegevust. Lapsevanema tundlikkus oma lapse märguannetele soodustab vanema ja lapse vahelise usaldustunde tekkimist, julgustades seeläbi last ümbritsevat maailma avastama (Ainsworth jt, 1978 viidatud Stuart jt, 2023). See omakorda soodustab ja stimuleerib lapse kognitiivset arengut, mida on vaja keerukamate tegevuste harrastamiseks.

Vanemate kaasatuse ja lapse arengu vahelist seost saab selgitada ka Bandura (1977) sotsiaalse õppimise ja Vögotski (1978) lähima arengu tsooni kaudu. Sotsiaalse õppimise teooria (Bandura, 1977) kohaselt omandavad lapsed uusi teadmisi ja oskusi ümbritsevate inimeste käitumist nähes ja jäljendades. Vanemad on sageli laste esimesed mängukaaslased ja õpetajad (Obradović jt, 2021), mistõttu võib järeldada, et lapsed jäljendavad oma vanemate tegevust ka mängus. Seda tähelepanekut kinnitavad ka Aksoy jt (2021) ning Nielsen ja Christie (2008), kes toovad välja, et kui emad demonstreerivad lastele kujutlusmängude käigus uusi mängimisviise, siis lapsed jälgivad emade tegevust ja hiljem jäljendavad nähtut omaenda mängus. Vanemate kaasatuse mõju lapse arengule saab seletada ka Vögotski (1978) lähima arengu tsooni kaudu. Vögotski sõnul tegutsevad lapsed kahe arengutaseme vahel: nende tegelik arengutase ja nende potentsiaalne arengutase. Kogenum kaaslane, näiteks lapsevanem, võib struktureerida lapse tegevust sedasi, et see ületab lapse tegelikku arengutaset ja läheneb lapse potentsiaalsele arengutasemele, aidates seeläbi arendada lapse tegelikku arengutaset. Selle põhjal võib järeldada, et vanemate tundlikkus laste märguannetele, aga ka nende aktiivne kaasatus lapse tegevusse omavad positiivset mõju lapse arengule.

Lapsevanemate kaasatus ja selle seos lapse mänguga

Lapsevanemad on sageli laste esimesed mängukaaslased (Obradović jt, 2021) ning nad võivad osaleda lapse mängus mitmel viisil: nad võivad koos lapsega mängida, et laps saaks vanema tegevust jälgida ja jäljendada; nad võivad lapsele erinevaid mängu soovitada; nad võivad manipuleerida mänguasjadega ja seeläbi näidata lapsele nende kasutusvõimalusi; või nad võivad jälgida lapse tegevust ja selle põhjal oma käitumist mängusituatsioonis kohandada (Marjanovič-Umek jt, 2013). Sotsiaalse õppimise teooria (Bandura, 1977) kohaselt on lapsed võimelised täiskasvanute tegevust jälgima, mudeldama või hoopis üle võtma. Lapsed, kes mängivad oskuslikumate partneritega, puutuvad kokku vahendite ja võimalustega, mis võimaldavad neil mängida kõrgemal mängutasemel. Varajases lapsepõlves on lapse jaoks üks parimaid õppimiskontekste lapse ja vanema vaheline mäng, kus mõlemad osapooled on tundlikud ja vastuvõtlikud teineteise mängukäitumise vastu ning kus vanemad on võimelised oma kaasatust reguleerima lähtudes laste hetkevajadustest (Tamis-LeMonda jt, 2002; Trawick-Smith ja Dziurgoti, 2010).

Kui võrrelda omavahel lapse ja vanema vahelist mängu ning lapse üksikmängu, siis mängusituatsioonide iseloomu, kvaliteedi ja pikkuse osas võib täheldada mitmeid erinevusi. Fiese (1990) täheldab, et üksi mängides harrastavad lapsed rohkem uudistavat mängu (näiteks mänguasjade suhu panemist ja vaatamist), kuid emaga koos mängides suurenes kujutlusmängude osakaal enam kui kaks korda. Samuti toob Fiese (1990), aga ka O'Connell ja Bretherton (1984, viidatud Damast jt, 1996) välja, et emade kaasamine lapse kujutlusmängu muudab selle mängu mitmekesisemaks ja keerukamaks, kuid ainult juhul, kui emad on mängus aktiivsed osalejad ja arvestavad lapse hetkevajadustega. Täiskasvanu kaasamine on positiivselt seotud ka laste kujutlusmängu raskusastmega ning aktiivne ja osalusel põhinev mäng soodustas keerukama kujutlusmängu kujunemist (Gmitrova, 2013). Lisaks sellele on täheldatud, et vanemate osalus lapse mängus pikendab mänguepisoodide (Bigelow jt, 2009; Slade, 1987). Sellest lähtudes võib öelda, et kuigi lapse üksikmängul on oma koht lapse arengu seisukohalt, siis vanemate kaasamine lapse mängu soodustab mitmekesise ja keerukama mängu kujunemist, mis omakorda omab positiivset mõju lapse kognitiivsele, sotsiaalsele ja emotsionaalsele arengule.

Käesoleva uurimustöö vajalikkus

Vanemate kaasatust on varasemalt mitmeti uuritud ning üks peamiseid uurimisvaldkondi sel teemal üritab tuvastada, kuidas vanema sugu võib mõjutada tema kaasatust oma laste tegevustesse. Tulemusi on siinkohal mitmesuguseid: olgugi et isade aktiivne kaasatus on viimaste kümnendite jooksul tõusnud, siis nad on emadega võrreldes siiski poole vähem kaasatud oma laste tegevusse (Pleck, 1997); lähtudes Plecki (2010) kaasatuse neljast komponendist, emad on rohkem kaasatud tegevustesse, mis hõlmavad laste eest hoolitsemist, nende sotsialiseerimist ja nendega suhtlemist, samas kui isad on aktiivsemalt kaasatud laste mängulisse tegevusse, olgu selleks siis mürgeldamismängud või kujutlusmängud (Craig, 2006; Schoppe-Sullivan jt, 2012; Yeung jt, 2001); emade kaasatus on aja jooksul stabiilsem kui isade oma (Ferreira jt, 2017); emade töötasu ja -hõive mõjutavad nende igapäevast kaasatust oma laste tegevusse vähem kui isade töötasu ja -hõive (Yeung jt, 2001); ning emad kipuvad laste eest hoolitsedes rohkem rööprähklema kui isad (Craig, 2006), mis võib omakorda vähendada nende aktiivset kohalolu ja kaasatust lapse hetketegevustesse. Senised uuringud kaasatuse teemal kujutavad isasid sageli laste mängukaaslastena, ent emasid nähakse laste peamiste hooldajatena.

Olgugi et emad osalevad samuti mängulistest tegevustes, siis Craig (2006) toob välja, et võrreldes isadega ei ole emade jaoks mäng sageli tähelepanu keskpunktis. Seetõttu pakub struktureeritud vaatlus head võimalust uurida emade kaasatust laste mängu, sest emade tähelepanu on teadlikult suunatud lapsega mängimisele ja mitte kõrvalistele tegevustele.

Longituuduuringuid vanemate kaasatusest on piiratud koguses (Lang jt, 2014; Wood ja Repetti, 2004). Autorile teadaolevalt on näiteks Ferreira jt (2017) longituuduuring üks väheseid üritusi mõista, milline on emade ja isade kaasatus nende 4- kuni 6-aastaste laste positiivsetesse kaasamistegevustesse, sealhulgas mängu. Kuigi kujutlusmängude puhul hinnatakse sageli emade kaasatust nende laste mängu, siis nendes tuuakse võrdlemisi harva välja, millisel skaalal või milliste tunnuste põhjal kaasatust hinnatakse (Slade, 1987). Näiteks Schoppe-Sullivan jt (2012) palusid vanematel hinnata, kui sageli nad viimase kuu jooksul osalesid oma lapsega 30 erinevas tegevuses, mis küll annab nende uurimuse kontekstis väärtuslikku informatsiooni vanemate kaasatusest, kuid see ei võta arvesse, kas ja kuidas see kaasatus võib erineda tegevuste siseselt. Potentsiaalsetest metodoloogilistest piirangutest hoolimata toovad nii Kotila jt (2013) kui ka Wood ja Repetti (2004) välja, et perekondlikud suhted on ajas muutuvad ja kontekstitundlikud, seega vanemate kaasatust tuleks analüüsida pikema aja jooksul, sest see aitab paremini mõista, kuidas kaasatus võib muutuda ajas, milline on selle mõju nii lastele kui ka perekonnale, aga ka faktoreid, mis võivad seda mõjutada. Need tähelepanekud omakorda kinnitavad käesoleva longituuduuringu vajalikkust.

Lapsevanema kaasatus ja selle seos lapse vanuse ja sooga

Vanemate kaasatust lapse mängu võivad mõjutada mitmed tegurid ning käesolev uurimus keskendub lapse vanuse ja soo potentsiaalsele mõjule. Mitmed uuringud (Ferreira jt, 2017; Marjanovič-Umek, 2013; Wood ja Repetti, 2004) on näidanud, et lapse vanus võib mõjutada vanemate kaasatust. Imikueas hõlmab lapse mäng elementaarset uudistamist ja esemetega manipuleerimist, mis areneb järk-järgult funktsionaalseks tegevuseks, näiteks mänguklotside kokkupanemiseks (Stuart jt, 2023). Lapsed hakkavad kujutlusmänge mängima umbes 2-aastaselt, mänguvormi kõrgpunkt saabub umbes 3-4-aastaselt ja umbes 6-aastaselt hakkab kujutlusmängude osakaal lapse mängus järk-järgult vähenema (Piaget, 1962 viidatud Thompson ja Goldstein, 2019). Marjanovič-Umek jt (2013) leiavad, et vanemad on üldjoones teadlikud,

kuivõrd palju juhendamist ja julgustamist nende lapsed parasjagu vajavad ning oskavad oma kaasatust vastavalt sellele reguleerida. On täheldatud, et mida vanemaks lapsed saavad, seda keerukamaid mängu nende emad hakkavad nendega mängima, aga ühtlasi hakkavad emad ka vähem sekkuma laste mängu ja aina rohkem lähtuma lapse hetkevajadustest (Damast jt, 1996: Tamis-LeMonda ja Bornstein, 1991; Trawick-Smith ja Dziurgoti, 2010). Sellest tulenevalt võib öelda, et laste vanuse mõju emade kaasatusele uurimine on käesolevas longituudses uurimuses põhjendatud.

Mõnevõrra piiratumad on uuringud, mis käsitlevad lapse soo potentsiaalset mõju lapsevanema kaasatusele mängus. Lapse soo mõju on täheldatud näiteks mängukonteksti puhul – isad kalduvad eelistama mürgeldavat mängu („*rough-and-tumble*“ *play*), ja seda eeskätt oma poegadega, aga emad eelistavad nii poegade kui ka tütardega harrastada kujutlusmänge (Lindsey ja Mize, 2001). Kui emad juhtuvad mängima mürgeldavaid mängu, siis nad teevad seda pigem poegadega (Schoppe-Sullivan jt, 2012). Lisaks sellele on leitud, et vanemad on keskmiselt tundlikumad oma tütarde kui poegadega (Lovas, 2005) ning nad kipuvad tütarde mängus pärssima agressiivsust ning soodustama prosotsiaalset käitumist, kuid poegade mängus julgustama vastutustundlikkuse ja kordamööda tegutsemise harjutamist (Power ja Parke, 1986 viidatud Waters jt, 2022). Emade käitumisele keskendunud uuringud on välja toonud, et emad mängivad ja suhtlevad tütardega rohkem kui poegadega (Elkind, 2010 viidatud Warash jt, 2016), julgustavad pigem tütreid osalema kujutlusmängudes (Lindsey ja Mize, 2000) ning harrastavad poegadega sagedamini objektipõhiseid ja tütardega sotsialiseerimispõhiseid mängu (Clarke-Stewart, 1973). Kuigi need uuringud ei näita otseselt, et vanemate kaasatustase lapse mängus sõltub lapse soost, siis need tähelepanekud annavad alust, et uurida võimalikke soolisi erinevusi emade mängus nende poegade ja tütardega.

Vaatlusuuringud

Vanema ja lapse vahelise suhtluse uurimine annab olulist teavet lapse sotsialiseerumisprotsesside kohta. Suhtluse uurimiseks kasutatakse erinevaid meetodeid, näiteks küsimustikud lastele ja vanematele, intervjuud vanematega, struktureeritud ja struktureerimata vaatlused laboris ning naturalistlikud vaatlused koduses keskkonnas (Lytton, 1971). Käesolevas uurimuses on kasutatud osalejate kodudes ülesvõetud videosalvestusi struktureeritud vaatlusest,

kus igale ema-lapse paarile on antud kindlad juhised ja samasugune mänguasjakomplekt mängimiseks.

Vaatlusuuringutel on mitmeid tugevusi. Vaatlused võimaldavad uurijatel vahetult jälgida inimestevahelist suhtlust ja käitumist ning teha nähtu kohta tähelepanekuid. Need tähelepanekud võivad omakorda täiendada osalejate eneseraporteid, sest osalejad ei pruugi alati olla teadlikud kõikidest nüanssidest oma suhtluses ja käitumises (Gardner, 2000). Lisaks on eneseraportite puhul alati oht, et esitatud vastused ei ole objektiivsed, vaid mõjutatud näiteks osalejate ootustest ja meeleolust (Aspland ja Gardner, 2003). Gardner (2000) toob välja, et vaatluste salvestamisel on samuti omad tugevused, sest see võimaldab hilisemat andmete täiendamist, aga ka salvestuste kodeerimist ja usaldusvärsuse kontrollimist. Ent tervikpildi loomiseks tuleb välja tuua ka vaatlusuuringute nõrkused. Vaatluse läbiviijad peavad arvestama, kas ja mil määral võib vaatleja kohalolu mõjutada osalejate suhtlust ja/või käitumist. Seda mõju võib proovida vähendada eelpool mainitud videosalvestuste abil, kuid nende seadmete kasutamise mõju osalejatele tuleb samuti eelnevalt kindlaks teha (Gardner, 2000). Kuna antud uurimus hõlmab ema-lapse kodudes ülesvõetud videosalvestusi struktureeritud vaatlustest, siis etteantud juhiste jälgimise ja mänguasjakomplektiga mängimise puhul tuleb arvestada, kas ja kuivõrd loomulikult need sobituvad ema-lapse tavapärasesse tegevusse. Gardner (2000) täheldab, et olgugi et struktureeritud ülesanded võimaldavad eri keskkondades läbiviidud vaatlusi omavahel paremini võrrelda, siis need ei pruugi kõikide osalejate jaoks olla tavapärased tegevused ning need võivad tingida osalejatelt mittetavapärast suhtlust ja käitumist.

Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva longituuduuringu eesmärk oli välja selgitada, milline on eesti emade kaasatus nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis. Lisaks üritab antud uurimistöö kindlaks teha, kas ja millisel määral on emade kaasatus mõjutatud laste vanusest ja soost. Autorile teadaolevalt ei ole eesti emade kaasatust nende laste mängutegevusse varasemalt uuritud, mistõttu pakub käesolev longituuduuring olulist sissevaadet emade ja laste mängule ning seda potentsiaalselt mõjutatavatele teguritele.

Sissejuhatuses käsitletud uuringute põhjal püüab antud longituudne uurimistöö vastata järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on eesti emade kaasatuse tase nende 3- ja 4-aastaste lastega mängusituatsioonis?
2. Kas ja kuivõrd muutub lapse vanuse suurenedes emade kaasatus lapse mängu?
3. Kas ja kuivõrd erineb poiste ja tüdrukute seas emade kaasatus?

Meetod

Valim

Käesoleva uuringu andmed olid pärit varasemalt läbiviidud longituuduuringust „Varase kasvukeskkonna toetav roll lapse kõneoskuse arengus: Võimalus kahandada lõhet akadeemilistes saavutustes“ (PUT1359P, vastutav täitja Tiia Tulviste). Uuringus osalesid Tartu piirkonna lasteaedade lapsed ja nende vanemad. Algupärase uuringu valimi suurus oli 105 ema-lapse paari esimeses laines ja 87 ema-lapse paari teises laines, kuid antud uuring käsitles kokku kümmet ema koos nende lastega. Käesoleva valimi koostamisel lähtuti teatud kriteeriumist: uuringusse pidi kaasama võrdne arv poisse ja tüdrukuid (antud juhul 5+5 poissi ja tüdrukut); iga ema-lapse paari kohta oli vaja kahe laine videosalvestust: esimest korda siis, kui lapsed olid 3-aastased, ning teist korda aasta aega hiljem, kui lapsed olid saanud 4-aastasteks; videosalvestuste minimaalne pikkus pidi olema kaheksa minutit. Nendest kriteeriumitest lähtudes valiti uuringusse osalema kümme ema-lapse paari.

Emad täitsid küsimustikku oma taustaandmete kohta esimeses laines. Tollel ajahetkel oli emade keskmine vanus 35,11 aastat ($SD = 3,14$; $min = 29$ aastat, $max = 38$ aastat). Ühe ema vanus jäi registreerimata. Taustaandmete seas küsiti informatsiooni emade haridustaseme kohta ka. Antud valimisse kuuluvate emade seas oli kahel emal kesk- või kutseharidus (20%) ja seitsmel emal oli kõrgharidus (70%). Ühe ema haridustase jäi registreerimata. Laste keskmine vanus esimeses laines oli 35,7 kuud ($SD = 0,48$; $min = 35$ kuud, $max = 36$ kuud). Laste keskmine vanus teises laines oli 48,8 kuud ($SD = 0,42$; $min = 48$ kuud, $max = 49$ kuud).

Protseduur

Uuringus osalejad värvati lasteaedade kaudu. Andmekoguja võttis lapsevanemaga ühendust vahetult enne lapse 3-aastaseks ja 4-aastaseks saamist ning leppis kokku sobiva aja andmekogumiseks. Andmekogumine toimus osalejate kodudes, kus ema ja laps mängisid neile etteantud mänguasjakomplektiga. Mänguasjakomplekt sisaldas mängunukku, kaisukaru, arstikohvrit ravitarvikutega (näiteks plaaster, süstal, stetoskoop jm) ja söögitegemiseks vajalikke söögitarvikuid (näiteks noad-kahvlid, potid-pannid, pliit jm). Emasid suunati lastega mängima neile harjumuspärasel viisil. Mängu salvestas andmekoguja eemalt, ise sellesse sekkumata, ning vaadeldavat mängu salvestati kuni mäng sai läbi või kuni 20 minutit salvestusaega sai täis.

Käesolev uuring käsitles T. Tulviste juhendatud longituuduuringu „Varase kasvukeskkonna toetav roll lapse kõneoskuse arengus: Võimalus kahandada lõhet akadeemilistes saavutustes“ esimese ja teise laine andmeid. Kooskõlastus longituuduuringu läbiviimiseks saadi Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteelt.

Kodeerimine

Kodeerimise aluseks olid videosalvestused, mis võeti üles, kui lapsed olid 3- ja 4-aastased. Käesoleva uuringu raames analüüsiti kokku 20 videosalvestust. Salvestatud videod on erinevate pikkustega ja nende kogumaht on 4 tundi 29 minutit ja 12 sekundit. Antud uuringu otstarbeks analüüsiti 7-minutilisi segmente, mille algusajaks valiti 01:00. Hilisema algusaja valimine oli ühtlustamiseesmärgiga – mitmed videod algasid mänguasjade kotist väljavõtmise ja laialilaotamisega, mida ei saa pidada mänguliseks tegevuseks, ent ei vasta samas ka *Kood 0 = Muu* kriteeriumitele. 01:00 tähistas aega, mil videote üleselt võis täheldada ema ja lapse vahelise mängu esinemist. Analüüsi piiramine 7-minutilistele segmentidele oli seotud valimi kriteeriumiga – tegemist oli kõige pikema saadaoleva ajaga, kus on näha ema ja lapse vahelist mängu, mida esines võrdväärselt nii poiste kui ka tüdrukute seas, aga ka mõlemas vanusegrupis. Need 7-minutilised segmendid on omakorda jaotatud 10-sekundilisteks segmentideks ning emade kaasatust igas segmendis on hinnatud viiepalliskaalal. Segmentide eraldamiseks kasutati telefonirakendust Interval Timer ja ülesmärgitud koodid sisestati Microsoft Excelisse.

Kaasatuse hindamise aluseks oli Lindsey ja Mize'i (2001) poolt välja arendatud skaala, kus lapsevanema kaasatust 10-sekundiliste segmentide jooksul hinnati neljapalliskaalal. Käesolevas uuringus on kasutusel kohandatud versioon eelpool mainitud skaalast ning emade kaasatust 10-sekundiliste segmentide jooksul hinnati viiepalliskaalal:

0 = Muu. Antud kood hõlmab olukordi, kus ema vaadeldav käitumine ei vasta allpool nimetatud käitumistele või esinevad erijuhud, näiteks ema aitab lapsel nina nuusata; ema ja/või laps ei viibi salvestuse ajal ühes ruumis; laps soovib keset salvestust tualetti kasutada; laps üritab katse läbiviijaga kontakti luua.

1 = Ema ei võta osa lapse tegevusest. Antud kood hõlmab olukordi, kus ema viibib lapse kõrval, ent ta on hõivatud mõne muu tegevusega, näiteks ta uudistab kõrvalisi mänguasju ja/või üritab neid organiseerida, ent samal ajal lapsega ei suhtle.

2 = Ema jälgib lapse tegevust, kuid ei võta sellest ise osa ja rääkimine piirdub üksikute lausungitega. Antud kood hõlmab olukordi, kus ema vaatab pealt lapse mängu, kuid ta ise ei osale selles. Selle asemel ema lihtsalt istub lapse kõrval ning vaatab kas vaikselt või üksikuid lausungeid („mhmm“, „nojah“, „olgu“) tehes lapse mängu pealt.

3 = Ema räägib lapsega tema tegevusest, kuid ei võta sellest ise osa. Antud kood hõlmab olukordi, kus ema ei võta osa lapse mängust, ent ta räägib lapsega sellest mängust, küsib tema käest küsimusi ja/või vastab ise lapse küsimustele.

4 = Ema on aktiivselt kaasatud lapse tegevusse. Antud kood hõlmab olukordi, kus ema on aktiivne osaline lapse mängus: ema tutvustab lapsele eri mänguasju ja näitab, kuidas neid kasutada; ema üritab algselt mängu või võtta osa lapse tegevusest; ema osutab mänguobjektile ja küsib lapse käest selle kohta; ema tegevus peegeldab lapse oma, näiteks nad toidavad samaaegselt kaisukaru ja mängunukku; ema pakub välja uusi mängutegevusi; ema muudab oma mängu vastavalt lapse soovile; ema või laps on n-ö „passiivne osaline“ mängus, näiteks laps lamab „haigena“ põrandal ja ema peab teda ravima.

Andmete kodeerimisega ja täiendatud kodeerimisjuhendi koostamisega tegeles käesoleva uuringu autor koostöös oma juhendajatega, kuid hindajate vahelise reliaabluse (κ) hindamises viidi läbi eraldi proovikodeerimine teise hindajaga. Proovikodeerimine hõlmas nelja erinevat videot juhuslikult valitud 3- ja 4-aastase poisi ja tüdrukuga. Hindajate vaheline reliaablus oli 3-

aastase poisi puhul .64 (nõustumise määr 77%), 3-aastase tüdruku puhul .69 (nõustumise määr 84%), 4-aastase poisi puhul .51 (nõustumise määr 84%) ja 4-aastase tüdruku puhul .63 (nõustumise määr 72%).

Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks on kasutatud JASP 0.19.1 andmetöötlusprogrammi. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutati sõltuvate ja sõltumatute valimitega t-teste. Sõltuvate valimitega t-test viidi läbi, et uurida vanuselisi erinevusi emade kaasatuses nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse. Kaks sõltumatute valimitega t-testi viidi läbi, et uurida soolisi erinevusi emade kaasatuses nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse. Tulemuste tõlgendamisel on lähtutud olulisusnivoost $p < 0,05$.

Vaadeldavate andmete normaaljaotuslikkust on kontrollitud Shapiro-Wilki testidega. Tulemused näitavad, et emade kaasatuse skoorid olid normaaljaotuslikud nii 3- kui ka 4-aastaste seas (vastavalt $p = 0,87$ ja $p = 0,82$). Samuti olid emade kaasatuse skoorid normaaljaotuslikud, kui omavahel võrreldi 3-aastaseid tüdrukuid ja 3-aastaseid poisse (vastavalt $p = 0,93$ ja $p = 0,88$) ning 4-aastaseid tüdrukuid ja 4-aastaseid poisse (vastavalt $p = 0,39$ ja $p = 0,99$). Täiendavad Levene'i testid näitasid, et dispersioonid olid mõlemas vanusegrupis kahe rühma lõikes sarnased: 3-aastaste tüdrukute ja poiste seas oli $p = 0,43$ ning 4-aastaste tüdrukute ja poiste seas oli $p = 0,45$.

Tulemused

Emade kaasatus nende laste tegevusse mängusituatsioonis

Emade keskmine kaasatus oma lastega oli $M = 3,08$, $SD = 1,02$.

Tabel 1. Emade kaasatus nende laste tegevusse mängusituatsioonis

	Esinemissagedus (<i>n</i>)	Osakaal (%)
Muu	34	4.0
Emad ei võta osa lapse tegevusest	29	3.4

Emal jälgib lapse tegevust	124	14.4
Emal räägib lapsega tema tegevusest	322	37.4
Emal on aktiivselt kaasatud lapse tegevusse	351	40.8

Kodeerimistulemused näitavad, et emad olid kõrgelt kaasatud oma laste tegevusse mängusituatsioonis, olles valdavalt kas laste aktiivsed mängukaaslased või rääkides lastega nende mängulisest tegevusest. Passiivsetest tegevustest osavõtmine oli märgatavalt väiksem: võrreldes aktiivse kaasatusega veetsid emad ligikaudu kolm korda vähem aega oma laste tegevust lihtsalt jälgides. Lapse mängust mitteosavõtmine või kõrvaliste tegevuste harrastamine esines minimaalselt.

Lapse vanuse mõju emade kaasatusele

Emade keskmine kaasatus oma 3-aastaste laste tegevusse oli $M = 3,06$, $SD = 0,36$, ning nende 4-aastaste laste tegevusse oli $M = 3,10$, $SD = 0,47$.

Tabel 2. Lapse vanuse mõju emade kaasatusele

	<i>Esinemissagedus (n)</i>	
	3-aastased	4-aastased
Muu	10	24
Emal ei võta osa lapse tegevusest	9	20
Emal jälgib lapse tegevust	81	43
Emal räägib lapsega tema tegevusest	175	147
Emal on aktiivselt kaasatud lapse tegevusse	155	196

Kodeerimistulemused näitavad, et emad olid kõrgelt kaasatud oma laste tegevusse mõlemas vanusegrupis, aga nad pigem rääkisid oma 3-aastastega nende tegevusest ja olid aktiivsemalt kaasatud oma 4-aastaste mängu. Laste tegevuse jälgimine, aga sellest mitte osavõtmine oli 3-aastaste laste puhul kaks korda kõrgem kui 4-aastaste lastega. Laste mängust mitteosalemine või muude tegevustega hõivatud olemine oli pisut kõrgem 4-aastaste lastega kui 3-aastaste lastega.

Sõltuvate valimitega t-testi tulemused ei leidnud statistiliselt olulist erinevust emade kaasatuses nende 3-aastaste mängus ($M = 3,06$, $SD = 0,36$) ja aasta hiljem nende 4-aastaste mängus ($M = 3,10$, $SD = 0,47$), $t(9) = -0,314$; $p = 0,761$, $d = -0,099$.

Lapse soo mõju emade kaasatusele

Kaks sõltumatute valimitega t-testi viidi läbi, et võrrelda soolisi erinevusi emade kaasatuses nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse. Mõlemas vanusegrupis oli võrdne arv tüdrukuid ja poisse ($N = 5+5$).

Tabel 3. Lapse soo mõju emade kaasatusele

	<i>Esinemissagedus (n)</i>			
	3-aastased poisid	3-aastased tüdrukud	4-aastased poisid	4-aastased tüdrukud
Muu	1	9	4	20
Emal ei võta osa lapse tegevusest	8	1	10	10
Emal jälgib lapse tegevust	22	59	19	24
Emal räägib lapsega tema tegevusest	76	99	61	86
Emal on aktiivselt kaasatud lapse tegevusse	108	47	121	75

Kodeerimistulemused näitavad, et emad olid kõrgelt kaasatud nii oma 3- kui ka 4-aastaste tütarde ja poegade tegevusse, aga nad olid aktiivsemalt kaasatud oma 3- ja 4-aastaste poegade mängu; oma 3- ja 4-aastaste tütardega emad pigem rääkisid nende tegevusest. Lapse tegevuse

jälgimine, aga sellest mitte osavõtmine oli pea kolm korda kõrgem 3-aastaste tüdrukute kui 3-aastaste poiste seas, kuid antud muster ei kordunud 4-aastaste tütarde ja poegade seas. Laste mängust mitte osavõtmine või muude tegevustega hõivatud olemine oli võrdlemisi sarnane nii 3-aastaste tütarde kui ka poegade seas, kuid 4-aastaste tütarde puhul on näha, et emad olid hõivatud muude tegevustega märkimisväärselt rohkem kui 4-aastaste poegade puhul.

Sõltumatute valimitega t-testid näitavad, et emadel olid kõrgemad kaasatuse skoorid nende 3-aastaste poegade ($M = 3,312$, $SD = 0,314$) kui nende 3-aastaste tütardega ($M = 2,809$, $SD = 0,202$); $t(8) = -3,004$, $p = 0,017$, $d = -1,900$. Samuti näitavad tulemused, et emadel olid kõrgemad kaasatuse skoorid nende 4-aastaste poegade ($M = 3,326$, $SD = 0,387$) kui nende 4-aastaste tütardega ($M = 2,865$, $SD = 0,462$), kuid skooride erinevused ei olnud statistiliselt olulised; $t(8) = -1,709$, $p = 0,126$, $d = -1,081$.

Arutelu ja järeldused

Käesoleva longituuduuringu eesmärk oli välja selgitada, milline on eesti emade kaasatus nende laste mängulisse tegevusse. Emade kaasatust hinnati kahel korral: esmalt siis, kui nende lapsed olid 3-aastased, ja seejärel aasta aega hiljem, kui lapsed olid saanud 4-aastasteks. Samuti üritati leida, kas ja kuivõrd mõjutab emade kaasatust nende lapse vanus ja sugu.

Esmalt uuriti, milline on eesti emade kaasatus nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis. Selgus, et eesti emad on kõrgelt kaasatud oma laste mängulisse tegevusse, olles nii aktiivsed mängukaaslased, kes muuhulgas tutvustavad lastele eri mänguasju, peegeldavad laste tegevust ja pakuvad välja uusi mängu, aga ka alati suhtlejad, kes räägivad lastega nende mängust ning küsivad lastelt teemakohaseid küsimusi ja/või vastavad ise laste küsimustele. Passiivsetest tegevustest osavõtmine, näiteks lapse mängu jälgimine või kõrvaliste tegevuste harrastamine, esines minimaalsel määral. Olgugi et emad võivad olla aktiivsed osalised oma laste mängus, siis uuringud emade kaasatusest sageli ei keskendu üksnes ema ja lapse ühisele mängule, vaid käsitlevad kaasatust laiemalt, hõlmates ka lapse eest hoolitsemist. Lisaks on Slade (1987) juhtinud tähelepanu asjaolule, et uuringud emade ja laste kujutlusmängudest sageli ei määratle, milliste tunnuste või mõõtmisskaalade alusel emade kaasatust hinnatakse. Seda võib aga pidada käesoleva uurimuse üheks tugevuseks, sest emade kaasatuse hindamiseks

on loodud kohandatud versioon Lindsey ja Mize'i (2001) poolt koostatud skaalast ning emade kaasatust hinnatakse selgelt defineeritud koodide põhjal.

Järgmiseks otsiti vastust küsimusele, kas ja kuivõrd muutub lapse vanuse suurenedes emade kaasatus lapse mängu. Tulemused näitavad, et eesti emade kaasatuses ei ilmnenud erinevusi lähtudes nende laste vanusest. Kuigi emade kaasatusskoorid viitasid, et emad räägivad rohkem oma lastega, kui nad on 3-aastased, aga on aktiivsemad mängukaaslased, kui lapsed on saanud 4-aastasteks, siis käesolevad tulemused ei omanud statistilist olulisust. Siinkohal võib potentsiaalsete probleemidena tuua välja piiratud valemi kasutamist, aga ka võimalust, et samade laste vaatlemine ja võrdlemine lühikese ajaperioodi jooksul ei pruugi demonstreerida märgatavaid erinevusi. Varasemad uuringud (Damast jt, 1996; Marjanovič-Umek jt, 2013) on leidnud, et vanemad on üldjoones teadlikud oma laste hetkevajadustest, sealhulgas ka mängus, ning oskavad vastavalt sellele oma kohalolu ja kaasatust reguleerida. Olgugi et antud uurimuses ei leidnud kinnitust, et laste vanus võib mõjutada emade kaasatust laste tegevusse mängusituatsioonis, siis emade kaasatus püsis sellegipoolest stabiilselt kõrgena mõlemas vanusegrupis. Ferreira jt (2018) on samuti välja toonud, et emade kaasatus nende eelkooliealiste laste tegevusse püsib stabiilselt kõrgena. Sellest tulenevalt võib järeldada, et potentsiaalsete erinevuste tuvastamiseks emade kaasatuses nende eelkooliealiste laste tegevusse mängusituatsioonis on vaja vaadelda rohkemaid ema-lapse paare ning seda pikema ajaperioodi jooksul ja erinevate vanusegruppidega.

Viimasena uuriti, kas ja kuivõrd mõjutab lapse sugu emade kaasatust mängusituatsioonis. Selgus, et mõlemas vanusegrupis olid eesti emad aktiivsemalt kaasatud oma poegade kui tütarde mängu, kuid kõikides mõõdetud aspektides ei esinenud statistiliselt olulist erinevust. Emade kaasatusskoorid näitavad, et emad võtsid aktiivsemalt osa oma 3-aastaste poegade mängust, aga rääkisid rohkem oma 3-aastaste tütardega nende mängust. Samuti jälgisid emad oma 3-aastaste tütarde tegevust pea kolm korda rohkem kui oma 3-aastaste poegade tegevust. Sarnast mustrit võib täheldada ka emade kaasatuses nende 4-aastaste poegade ja tütarde mängu, aga 4-aastaste tulemused ei omanud statistilist olulisust. Antud erinevus võib tuleneda sellest, et emade kaasatus võis varieeruda rohkem 3-aastaste tütarde ja poegade mängus, ent olla ühetaolisem 4-aastaste tütarde ja poegade mängus. Käesolevad tulemused osaliselt kinnitavad näiteks Elkindi (2010, viidatud Warash jt, 2016) tähelepanekut, et emad vestlevad rohkem tütardega kui poegadega, ent

kinnitust ei leia väide, et emad ka mängivad rohkem tütardega kui poegadega. Antud tulemuste põhjal on keeruline kinnitada või ümber lükata eelpool mainitud uuringute leide (näiteks Clarke-Stewart, 1973; Lindsey ja Mize, 2001; Schoppe-Sullivan jt, 2012), sest need käsitlevad lapse soo mõju vanemate kaasatusele lähtudes mängukontekstist ja -iseloolest. Kuna käesoleva uurimuse tulemused osaliselt kinnitavad erinevusi emade kaasatuses lähtudes lapse soost, siis see annab alust jätkata antud teema käsitlemist edasistes uuringutes.

Antud uurimistöö peamine piirang on väike valim, mistõttu on antud uurimuse põhjal raske teha põhjanevaid üldistusi ja järeldusi. Samuti võib potentsiaalse kitsaskohana välja tuua struktureeritud vaatluse kasutamist. Kuigi vaatlused toimusid tuttavas koduses keskkonnas ja emadele anti juhised mängida lastega neile harjumuspärasel viisil, siis etteantud mänguasjakomplektiga mängimine ning vaatleja ja salvestusvahendi kohalolu ei pruugi ema ja lapse seisukohalt olla tavapärane olukord, mis võib omakorda mõjutada emade kaasatust. Varasemad uuringud (Craig, 2006; Pleck, 2010; Yeung jt, 2001) on samuti esile tõstnud isade kaasatuse tähtsust lapse arengule ja mängule, mistõttu tasub edaspidi kaasata sarnastesse uuringutesse mõlemad vanemad, et saada terviklikum ülevaade eesti vanemate kaasatusest nende laste tegevusega mängusituatsioonis.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et käesoleva uurimistöö tulemused näitavad, et eesti emad on võrdlemisi kõrgelt kaasatud oma 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis. Kõrgest kaasatusest hoolimata ei leidnud kinnitust, et eesti emade kaasatus nende 3- ja 4-aastaste laste tegevusse mängusituatsioonis on mõjutatud laste vanusest. Küll aga ilmnes, et eesti emade kaasatust võib potentsiaalselt mõjutada lapse sugu: emad osalesid aktiivsemalt oma 3- ja 4-aastaste poegade mängus, aga see-eest suhtlesid rohkem oma 3- ja 4-aastaste tütardega nende mängust. Edaspidi tasuks antud teemat uurida suurema valimiga, et suurendada saadud tulemuste üldistatavust laiemale populatsioonile. Samuti võiksid edasised uuringud vaadelda ka ema-lapse mängukonteksti ja -iseloost, et paremini mõista lapse arengulisi vajadusi ning ema rolli nende toetamisel.

Kasutatud kirjandus

- Aksoy, A. B., Kunduracı, H. K. Ö., & Aksoy, M. (2021). Symbolic play: mother and child behaviours. *Early Child Development and Care*, 192(8), 1257–1269. <https://doi.org/10.1080/03004430.2020.1865337>
- Aspland, H., & Gardner, F. (2003). Observational Measures of Parent-Child Interaction: An Introductory review. *Child and Adolescent Mental Health*, 8(3), 136–143. <https://doi.org/10.1111/1475-3588.00061>
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191>
- Bigelow, A. E., MacLean, K., Proctor, J., Myatt, T., Gillis, R., & Power, M. (2009). Maternal sensitivity throughout infancy: Continuity and relation to attachment security. *Infant Behavior and Development*, 33(1), 50–60. <https://doi.org/10.1016/j.infbeh.2009.10.009>
- Cabrera, N., Shannon, J., Vogel, C., Tamis-Lemonda, C., Ryan, R., Brooks-Gunn, J., Raikes, H., & Cohen, R. (2004). Low-Income Fathers' involvement in their toddlers' lives: Biological Fathers from the Early Head Start Research and Evaluation Study. *Fathering a Journal of Theory Research and Practice About Men as Fathers*, 2(1), 5–30. <https://doi.org/10.3149/fth.0201.5>
- Clarke-Stewart, K. A. (1973). Interactions between Mothers and Their Young Children: Characteristics and Consequences. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 38(6/7), 1. <https://doi.org/10.2307/1165928>
- Craig, L. (2006). Does father care mean fathers share? *Gender & Society*, 20(2), 259–281. <https://doi.org/10.1177/0891243205285212>
- Damast, A. M., Tamis-LeMonda, C. S., & Bornstein, M. H. (1996). Mother-Child Play: Sequential Interactions and the Relation between Maternal Beliefs and Behaviors. *Child Development*, 67(4), 1752. <https://doi.org/10.2307/1131729>
- Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T., Verschueren, K., & Matos, P. M. (2017). Trajectories of parental engagement in early childhood among dual-earner

- families: Effects on child self-control. *Developmental Psychology*, 54(4), 731–743.
<https://doi.org/10.1037/dev0000458>
- Fiese, B. H. (1990). Playful Relationships: A contextual analysis of Mother-Toddler interaction and symbolic play. *Child Development*, 61(5), 1648. <https://doi.org/10.2307/1130772>
- Fung, W. K., & Chung, K. K. H. (2024). Interrelationships among parental play belief, household playfulness, school play behaviors, and social competence of kindergarten children. *Journal of Leisure Research*, 55(4), 546–566.
<https://doi.org/10.1080/00222216.2023.2297251>
- Gardner, F. (2000). Methodological Issues in the Direct Observation of Parent–Child Interaction: Do Observational Findings Reflect the Natural Behavior of Participants?. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 3(3), 185–198. <https://doi.org/10.1023/A:1009503409699>
- Gmitrova, V. (2012). Teaching to play performing a main role – effective method of pretend play facilitation in preschool-age children. *Early Child Development and Care*, 183(11), 1705–1719. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.746970>
- Kerns, K. A., & Barth, J. M. (1995). Attachment and Play: Convergence Across Components of Parent-Child Relationships and their Relations to Peer Competence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(2), 243–260. <https://doi.org/10.1177/0265407595122006>
- Kotila, L. E., Schoppe-Sullivan, S. J., & Dush, C. M. K. (2013). Time in parenting activities in Dual-Earner families at the transition to parenthood. *Family Relations*, 62(5), 795–807.
<https://doi.org/10.1111/fare.12037>
- Lamb, M. E., Pleck, J. H., Charnov, E. L., & Levine, J. A. (1985). Paternal behavior in humans. *American Zoologist*, 25(3), 883–894. <https://doi.org/10.1093/icb/25.3.883>
- Lang, S. N., Schoppe-Sullivan, S. J., Kotila, L. E., Feng, X., Dush, C. M. K., & Johnson, S. C. (2014). Relations between fathers' and mothers' infant engagement patterns in Dual-Earner families and toddler competence. *Journal of Family Issues*, 35(8), 1107–1127.
<https://doi.org/10.1177/0192513x14522243>

- Lin, X., & Li, H. (2018). Parents' play beliefs and engagement in young children's play at home. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26(2), 161–176.
<https://doi.org/10.1080/1350293x.2018.1441979>
- Lindsey, E. W., & Mize, J. (2000). Parent-Child Physical and Pretense Play: Links to Children's Social Competence. *Merrill-Palmer Quarterly*, 46(4), 565–591.
<http://www.jstor.org/stable/23092565>
- Lindsey, E.W., Mize, J. (2001) Contextual Differences in Parent–Child Play: Implications for Children's Gender Role Development. *Sex Roles* 44, 155–176.
<https://doi.org/10.1023/A:1010950919451>
- Lovas, G. S. (2005). Gender and patterns of emotional availability in mother–toddler and father–toddler dyads. *Infant Mental Health Journal*, 26(4), 327–353.
<https://doi.org/10.1002/imhj.20056>
- Lytton, H. (1971). Observation Studies of Parent-Child Interaction: A Methodological Review. *Child Development*, 42(3), 651–684. <https://doi.org/10.2307/1127439>
- Mahoney, G. (1988). Maternal Communication Style With Mentally Retarded Children. *American Journal on Mental Retardation*, 92(4), 352–359.
- Mahoney, G., Finger, I., & Powell, A. (1985). Relationship of Maternal Behavioral Style to the Development of Organically Impaired Mentally Retarded Infants. *American Journal of Mental Deficiency*, 90(3), 296–302 .
- Marjanovič-Umek, L., Fekonja-Peklaj, U., & Podlesek, A. (2013). The effect of parental involvement and encouragement on preschool children's symbolic play. *Early Child Development and Care*, 184(6), 855–868. <https://doi.org/10.1080/03004430.2013.820726>
- Matthews, A., & Rix, J. (2013). Early intervention: parental involvement, child agency and participation in creative play. *Early Years Journal of International Research and Development*, 33(3), 239–251. <https://doi.org/10.1080/09575146.2013.766151>
- Nielsen, M., & Christie, T. (2007). Adult modelling facilitates young children's generation of novel pretend acts. *Infant and Child Development*, 17(2), 151–162.
<https://doi.org/10.1002/icd.538>

- Obradović, J., Sulik, M. J., & Shaffer, A. (2021). Learning to let go: Parental over-engagement predicts poorer self-regulation in kindergartners. *Journal of Family Psychology, 35*(8), 1160–1170. <https://doi.org/10.1037/fam0000838>
- Pellegrini, A. D., & Smith, P. K. (1998). Physical activity play: the nature and function of a neglected aspect of play. *Child Development, 69*(3), 577–598. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06226.x>
- Pleck, J. H. (1997). Paternal involvement: Levels, sources, and consequences. In M. E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (3rd ed., pp. 66–103). John Wiley & Sons, Inc..
- Pleck, J. (2010). Paternal involvement: Revised conceptualization and theoretical linkages with child outcomes. In M. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development* (5th ed., pp. 58–93). Hoboken, NJ: Wiley
- Schoppe-Sullivan, S. J., Kotila, L. E., Jia, R., Lang, S. N., & Bower, D. J. (2012). Comparisons of levels and predictors of mothers' and fathers' engagement with their preschool-aged children. *Early Child Development and Care, 183*(3–4), 498–514. <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.711596>
- Slade, A. (1987). A Longitudinal Study of Maternal Involvement and Symbolic Play during the Toddler Period. *Child Development, 58*(2), 367. <https://doi.org/10.2307/1130513>
- Stuart, A. C., Roos, C. O., Smith-Nielsen, J., Egmoose, I., & Væver, M. S. (2023). Four-year-old children's pretend play complexity during free play and story stem play and associations with maternal sensitivity. *Scandinavian Journal of Psychology, 64*(5), 644–651. <https://doi.org/10.1111/sjop.12920>
- Tamis-LeMonda, C. S., & Bornstein, M. H. (1991). Individual variation, correspondence, stability, and change in mother and toddler play. *Infant Behavior and Development, 14*(2), 143–162. [https://doi.org/10.1016/0163-6383\(91\)90002-a](https://doi.org/10.1016/0163-6383(91)90002-a)
- Tamis-LeMonda, C. S., Užgrīs, I. C., Bornstein, M. H. (2002). In M. H. Bornstein (Ed.) *Handbook of parenting: Vol. 5. Practical Issues in Parenting*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Thompson, B. N., & Goldstein, T. R. (2019). Disentangling pretend play measurement: Defining the essential elements and developmental progression of pretense. *Developmental Review, 52*, 24–41. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2019.100867>
- Trawick-Smith, J., & Dziurgot, T. (2010). ‘Good-fit’ teacher–child play interactions and the subsequent autonomous play of preschool children. *Early Childhood Research Quarterly, 26*(1), 110–123. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2010.04.005>
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Warash, B. G., Root, A. E., & Doris, M. D. (2016). Parents’ perceptions of play: a comparative study of spousal perspectives. *Early Child Development and Care, 187*(5–6), 958–966. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1237511>
- Waters, G. M., Tidswell, G. R., & Bryant, E. J. (2022). Mothers’ and fathers’ views on the importance of play for their children’s development: Gender differences, academic activities, and the parental role. *British Journal of Educational Psychology, 92*(4), 1571–1581. <https://doi.org/10.1111/bjep.12520>
- Wood, J. J., & Repetti, R. L. (2004). What gets Dad involved? A longitudinal study of change in parental child caregiving involvement. *Journal of Family Psychology, 18*(1), 237–249. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.18.1.237>
- Yeung, W. J., Sandberg, J. F., Davis-Kean, P. E., & Hofferth, S. L. (2001). Children’s time with fathers in intact families. *Journal of Marriage and Family, 63*(1), 136–154. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00136.x>

Käesolevaga kinnitan, et olen korrekselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis.

Annely Jüriöö